

Pál-Antal Sándor

Örmények Marosvásárhelyen

(2. rész)

1767 elején Ábrahám Pál és Lukács Pál örmény kereskedők kérnek és kapnak közösen a várostól árusítási jogot. Ők addig Patrubán Lukácsal együtt voltak, de mivel megkülönböztek, saját boltot nyitottak. Ők is a fentebbiek számára biztosított feltételek mellett kapják meg az engedélyt. Sokadalmi sátorhelyet is biztosítanak nekik a Patrubánéval szemben az erzsébetvárosi örmény kompánia sátorainak alsó szegletén. Velük egy időben, hasonló feltételek mellett engedélyezik Patrubán Márton ugyancsak erzsébetvárosi kompániabeli kereskedő itteni működését.

Csíki Márton 1768-ban már a polgárjog megadását kéri a várostól, de csak 1783-ban kapja meg azt. 1778-ban öt örmény kereskedő tevékenykedik a városban, mégpedig: Ábrahám Pál, Csíki Márton, Novák Márton, Patrubán Lukács és Patrubán Márton. 1799-re a polgárjoggal rendelkező örmény kereskedők száma tízre emelkedik.

Amíg a 18. század első felében a város kereskedelmét a nagyszabású Görög Kompániához tartozó görögök dominálják, az 1800-as évek elejére az örmény kereskedők befolyása eléri, és túl is szárnyalja a görögökét. Előretörésüket maga a városi előljáróság is aggodva figyeli. Erre utalnak az „esküdt közönség”, vagyis külső tanács több alkalommal is lejegyzett és az előljáróság tudomására hozott figyelmeztetései is.

1812-ben az esküdtek testülete azt sérelmezi, hogy „az örmények városunkban a török polgárainknak nagy prejudiciumára annyira megszaporodtanak, hogy már a város fényesebb és jobb helyeit ők bírják, a piac s ahhoz közel eső utcákbeli jószágokat legnagyobb

áron is megvásárolják, sőt naponként annyira sokasodnak, hogy attól lehet tartani, hogy miattuk ennek utána jó helyeken jószágot sem lehet másnak venni”. 1817-ben amiatt tiltakoznak, hogy Csíki Márton örmény kereskedő a Maros tulsó partján vásárokat kezdett tartani.

A marosvásárhelyi szűcs céh 1814-ben több ízben is felpanaszolja, hogy a helybeli örmények közül némelyek, „hol nyilván, hol megszokott alattomos ravaszsággal”, a céh elővásárlási joga ellenére a báránypöröket a mészárosoktól felszedik, és őket a mesterségükhöz kötődő jövedelmük egyik ágától megfosztják. Különösen Patrubán Gergely és Issekutz Bogdán „magához hasonló két erzsébetvárosi örményekkel” vásárolja a mészárosoktól a bőröket, többet ígérve értük. 1819-ben ugyancsak a szűcsök azzal a panasszal fordulnak a tanácshoz, hogy Csíki Márton, Issekutz Bogdán és három másik kereskedő boltjaikban bőrneműt árulnak a céh privilégiuma ellenére, „úgy annyira, hogy már céhünknek tagjai a mesterségekből nem élhetnek, magok míveket el nem adják”.

A kereskedők száma a városban sosem volt magas, de a növekvő igényekhez igazodva számuk állandó emelkedésben van. 1835-ben 25 adófizető kereskedő család él Marosvásárhelyen, 1842-ben 31, ebből 10 özvegy, jelentős részük örmény. Ez utóbbi évben a városi nyilvántartások szerint örmények voltak: Csíki Gergely, Csíki István, Dragomán Kristóf, Emanuel Péter, Istvánfi Antal, Jakabffi József, Novák István, Petráskó Márton, Szenkovits Lajos, Dobál Antalné, Emanuel Mártonné, Isák Emanuelné, Issekutz Deodatné, Issekutz Mártonné, Nagy Istvánné Ötves Antalné és Stephani Demeterné. Közü-

lük jó anyagi helyzetével a 19. század első felében Csíki Márton, majd Csíki Gergely tűnik ki. Csíki Gergely 1842-ben a város legtöbb adót fizető polgára volt.

*

A város kereskedelmi életében számottevő szerepet játszó örmények pontos számát nem ismerjük, hiszen a nyilvántartásokban ritkán említik a kereskedőtársakat, a segédek, vagy egyéb feladatot is ellátó alkalmazottakat. Az 1800-as évek első felében bizonyosan harmincöt-negyven család is áruértékesítésből biztosíthatta megélhetését, ami 170–200 személyt jelentett.

Időközben a kereskedők mellett megjelentek más mesterséget űzők is, akikről csak elvétve szerezhettünk tudomást. A korabeli szokás szerint a városba telepedést elég szigorúan betartott, „törvényeknek” is nevezett jogszokások szabályozták. Főként a kézművesek igyekeztek meggátolni a céheknek nevezett érdekszövetségeiken kívüli kézművesek itteni ténykedését, a konkurencia kizárása érdekében. Ezért az örmények előtt is a 18. század utolsó harmadáig a gyökérverés csak a kereskedők számára volt nyitott. Ezen a gyakorlaton II. József idejében rövid időre változtattak, amikor a városba való letelepedést nyitottabbá tették. Ekkor válhatott Csíki Márton (1783) és Patrubán Márton (1786) kereskedő, valamint Szentpéteri Kristóf (az év ismeretlen) kézműves városi polgárrá.

II. József 1790-ben bekövetkezett halála után a város ismét visszaállította a polgárrá fogadás korábbi gyakorlatát. A kialakult helyzetet jól tükrözik az örmények jogaival kapcsolatos 1790–1793. évi országgyűlési viták. Ekkor a város ragaszkodott ahhoz, hogy a városi polgárrá fogadás a tanács kizárólagos joga maradjon, és a felsőbb hatóságok ne kényszerítsék őket arra, hogy akaratuk ellenére örményeket polgárokkul ma-

guk közé vegyenek. A városi polgárrá válás útját számukra csak a kereskedés üzésére tartották biztosíthatónak. És valóban, 1793-mal kezdődően az örmény származású városi polgárok mindnyájan a kereskedők sorából származtak: Dobál Antal és Patrubán János 1793-ban, Isák János 1795-ben, akik után következtek Petráskó Gergely, Novák Deodatus, Emánuel István, Isák Antalné és Ábrahám Pálné, mindnyájan 1799 előtt.

A szigorú polgárrá válási feltételek nem akadályozhatták meg a jobb megélhetési feltételeket nyújtó városba irányuló munkaerő-áramlást, hiszen a gazdasági fejlődés igényeinek a kielégítését a környékről vagy a távolabbi vidékről érkezők biztosították. És az idetelepedettek között található szép számmal örmények is. Ez a gyarapodás érhető tetten az egyházi anyakönyvekben anélkül, hogy mindez az új polgárok lajstromaiban tükröződne.

Amint tudjuk, az örmények az örmény katolikus vallást követték. Ott, ahol nem tudtak saját egyházközséget létrehozni, a helyi római katolikus egyházközségek keretében gyakorolták hitéletüket. Ezt tették a marosvásárhelyiek is. Gyerekeiket az itteni plébániatemplomban tartották keresztvíz alá, házasságot is ott kötöttek, és halottaikat is katolikus szertartás szerint temették el. Így nemcsak egyházi életük, hanem népmozgalmi megnyilvánulásaik nyomán követését is az egyházi anyakönyvek segítségével végezhetjük. Az említett egyházi anyakönyvekben az 1740–1849 közötti időszakból ötven örmény családot azonosíthatunk. Voltak közöttük egy-két alkalommal említett családok (házasságkötéssel, születéssel vagy temetéssel kapcsolatosan), pl. az Avédith, Bogdánffi, Duha, Kozák, Kutsovits vagy László családok, akik 1848 előtt az Avédith, Bogdánffi, Duha, Kozák, Kutsovits vagy László családok, akik 1848 előtt különösen nem szaporodtak itt el, vagy nem éltek

huzamosabb ideig a városban. De vannak szép számmal olyanok is, akik népes családokká terebélyesedtek, és családfőik a város ismert és elismert polgáiraivá váltak. A legnépesebb örmény famíliák között találjuk a Bogdán (három népes család), Csíki (tizenegy család), Emánuel (öt család), Eránosz

(öt család), Issekutz (hat népes család), Istvánfi vagy Istvánffy (tíz család), Novák (tizenkét népes család), Patrubán (kilenc népes család), Petráskó (négy népes család) és Szentpéteri (öt népes család) nevűeket. *(Népújóság, Marosvásárhely, 2013. május 17.) Folytatjuk*

Kedves Olvasóink!

2002-ben felhívással fordultunk olvasóinkhoz, kérve segítségüket egy „Magyar-örmény ki-kicsoda?” összeállításához. Most megismételjük felhívásunkat. Kérünk mindenkit, akiknek elhunyt, számottevő munkásságot felmutató magyar-örményekről adatai vannak (a magyar-örmény családhoz való rokoni kapcsolat, életrajzi adatok, – életpálya, foglalkozás, végzettség vagy valami hasonló –, valamint az adatok forrását, vagy az adatközlő nevét) közöljék velünk, vagy küldjék el az e-könyvtar.magyar-ormeny@gmail.hu címre. Kérésünket az teszi időszerűvé, hogy hamarosan megkezdődik az eddig rendelkezésünkre álló híres, vagy jelentős munkásságot kifejtő emberek adatainak közlése az örmény-katolikus templom honlapján (www.ormenykatolikus.hu).

Észrevételeiket, kiegészítéseiket várjuk a megadott „drótposta” címen. *Szerkesztőség*

Helyreigazítás

Retezár Péter: A Retezár család krónikája és a rokonság kiemelkedő személyiségei c. monográfiából az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2013. júniusi számában megjelent vajdahunyadi Bogdánffy és hatskuj Tutsek családok c. 2. részhez – Tutsek Csabával, Tutsek Árpád testvérével is egyeztetve – az alábbi korrekciót küldöm.

1. A Bogdánffy család említett ága egy f-fel írta nevét: „Bogdánffy”
2. A Bogdánffy családról bemutatott vázlatos leszármazási ábra (családfa) több ponton is korrekcióra ill. javításra szorul.
 - a) Nagypám, dr. Bogdánffy Lajos és Bogdánffy Ödön testvérek voltak (édesapjuk Bogdánffy Dániel). Az ábra azonban egyenes ági leszármazottságra utal.
 - b) Bogdánffy Ödön felesége nem Gajzágó Magdolna, hanem Magyar Klementina volt.
 - c) A családfa ezen ágán látható egyik dédanyám – aki egyben a cikkíró nagyapjának, id. Retezár Gerőnek felesége is – helyes neve Tutsek Franciska (Fanny) és nem Tutsek Florianna.
3. Az előbb említett családfa tetején szereplő másik dédanyám, Tutsek Mária (Bogdánffy Dánielné) és Tutsek Anna írónő nem testvérek voltak, ahogy ezt a szöveges rész állítja, hanem távolabbi rokoni kapcsolatot állt fenn közöttük: Tutsek Anna nagyapja, Tutsek Ferenc volt Tutsek Mária testvére.
4. Édesanyám, Tutsek Piroska és Tutsek Árpád közötti kapcsolat is távolabbi – nem unokatestvéri – rokonság. Tutsek Árpád dédapja (id. Tutsek Gábor) és Tutsek Piroska nagyapja (Tutsek Károly, aki egyben harmadik Tutsek dédszülőm is) voltak testvérek.

Bogdánffy Géza

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (40. rész)

142. Vákár Lukács 1803. augusztus 12-én született. Pappá 1826. szeptember 29-én szentelték. Szolgált Oláhláposon, 1828: Tekerőpatakon káplán, 1844: plébános, 1854: kerületi jegyző. Meghalt 1863. február 22-én. A világhálón tallózva egyebek mellett megtudtam, hogy Tekerőpatak Gyergyószentmiklós szomszédságában fekszik, és lakói pár száz éve így vallottak:

„A mi városhelyünk Gyergyó Szent Miklós, holott jeles örménység lakik és oda akár a mi naturokat, fát, szénát, gabonát vihetünk jó áron eladjuk, s pénzt szerzünk magunknak abból, tart egy órát ide, s ottan mindent vásárolni, mert feltalálattik”.

Vákár Lukács 1828-tól szolgált ott, és szerepe lehetett abban, hogy javítási munkálatokat végeztek a templomon: 1838-ban. A templom legnagyobb értéke a szószék, amelynek egyik képe egy magvető székelyt ábrázol. A szószék Vákár Lukács plébános ideje alatt készült 1842-ben. Gyergyószentmiklóson a templomkertben temették, ott lévő emléktáblája szerint:

„Itt alussza a szentek halalanak.... a boldog foltamadas edes remenyeben
Fo TDo (fotisztelendo???)

VAKAR LUKACS
a 37 éves buzgo aldoza...
mint tekeropataki nyugalmazott lelkesz
es gyo egyhazkeruleti
jegyzo megszunedett lenni
60 éves korában
1863 eveben februar ho 22
Aldas hamvaira”

143. Várterész Antal, 1874. június 11-én született. Pappá szentelték 1899. július 6-án. Szolgált Gelencén, 1911: Marosvásárhelyen káplán, 1903–1908: Gyergyóújfalúban plébános. Meghalt 1908. március 23-án.

144. Verzár Auxentius, örmény szertartású. Kolozsváron, (1763), a SJGA-n és Rómában tanult. Szolgált: 1773 (1781): Szamosújváron káplán. Meghalt 1813. január 31-én.

Szongott szerint néhai Verzár Györgynek fia Ángszend 1772-ben már Szamosújváron szolgált. A püspök Batthyány Ignác azt írja Verzár Auxentiusnak, hogy egyenlítse ki a békétlenséget („pacem colere”), vagy menjen Csík-Szépvízre ment ez a szamosújvári segédlelkész, hanem Arad megyébe lakozni. (Városi levéltár 1784. 75. szám)

145. Verzár Lukács, örmény szertartású. Szolgált 1773: Szamosújváron plébános, esperes, tb. kanonok. Meghalt 1778. december 28-án. Szongott 1730-at jelzi szolgálati idejéül.

146. Verzár Simon, pappá szentelték 1857. február 12-én. Gyergyószentmiklóson halt meg.

147. Verzár (Verzeresk, Verzereskul) Tódor, Szongott könyvében szerepel, mint 1721-ben Szamosújváron szolgáló pap.

148. Verzeleczi Lukács, örmény szertartású 1753: Szamosújváron plébános.

149. Vojt Simon, 1806. augusztus 12-én született. Pappá szentelve 1831. augusz-